

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

КРАЙНИК ОЛЬГА В'ЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 811.112.2'06:[164.223.2-028.46+159.95]

**ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-
ПРАГМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ЗАПЕРЕЧЕННЯ
В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Паславська Алла Йосипівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри міжкультурної
комунікації та перекладу.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Осовська Ірина Миколаївна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
в. о. декана факультету
іноземних мов;

кандидат філологічних наук, доцент
Ткачівська Марія Романівна,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”,
завідувач кафедри іноземних мов і перекладу.

Захист відбудеться „31“ січня 2017 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, факультет іноземних мов, ауд. 405).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано „30“ грудня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

 О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Проблематика заперечення неодноразово ставала предметом дослідження в філософії, логіці, математиці, психології, теології. Міждисциплінарний характер явища заперечення вплинув і на його трактування як лінгвістичної категорії. Це розширило теоретичні рамки розгляду та поглибило методологію дослідження.

Філософія перенесла у мовознавчі праці питання онтології заперечення, його здатність відображати навколишній світ і корелювати зі ствердженням (В. Бондаренко, І. Бродський, Б. Рассел). Від логіки лінгвістика успадкувала проблему істинності / хибності заперечних суджень, їхньої інформативності, питання взаємодії запереченого квантора з кванторами загальності й існування, розмежування загального та часткового заперечення, взаємодії заперечення та модальності (А. Бахарев, А. Гетманова, М. Попович).

Мовознавче вивчення заперечення також має свою історію. Першими спробами аналізу загального та часткового заперечення, його посилення та послаблення були праці О. Бегагеля та Г. Пауля. Залежно від сфери реалізації, сучасні дослідження трактують заперечення як синтаксичну (Г. Гельбіг, Г. Гельбіг / Г. Рікен, Л. Проговац), семантичну (В. Адмоні, Г. Блюдорн, К. Е. Гайдольф, Й. Якобз) та просодичну (Е. Генчель, С. Григор'єв, У. Юнгтанз) категорії. Лінгвопрагматичний аспект заперечення був предметом дослідження в працях Г. Штікеля, М. Зеннекампа, В. Гайнемана та ін. В українському мовознавстві дослідженням комунікативно-прагматичних функцій заперечення займалися А. Паславська, І. Осовська, О. Татаровська, В. Діброва, А. Зербіно та ін. Попри це в сучасній німецькій мові стратегії і тактики реалізації заперечення, його ментальна репрезентація, питання кореляції між комунікативною метою та засобами вираження заперечення залишаються недослідженими.

Актуальність роботи зумовлено міждисциплінарним характером заперечення, його визначальною роллю в процесі наукового пізнання і комунікації, відсутністю досліджень функціонування заперечення в німецькій мові, які б поєднували лінгвопрагматичний та лінгвокогнітивний підходи і давали змогу моделювати комунікативну поведінку заперечення та його когнітивне підґрунтя.

Зв'язок роботи з темами, програмами досліджень. Дисертація пов'язана з науковою тематикою, яку досліджує кафедра німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка „Сучасні напрями формування структурно-семантичних і когнітивно-дискурсних парадигм німецької мови” (держ. реєстр. № 0111 U 008010). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного універ-

ситету імені Івана Франка, протокол № 11/3 від 27 березня 2002 року, уточнено протоколом № 22/6 від 29 червня 2016 року.

Мета дослідження: здійснити комплексний аналіз лінгвопрагматичних та лінгвокогнітивних особливостей заперечних мовленнєвих актів (далі МА) у сучасній німецькій мові.

Поставлену мету досягаємо шляхом вирішення таких **завдань**:

- окреслити основні наукові підходи до аналізу категорії заперечення в мовознавстві та суміжних дисциплінах;
- уточнити семантико-прагматичний статус заперечення;
- здійснити фреймове моделювання заперечних МА;
- дослідити комунікативні стратегії і тактики реалізації заперечення в німецькій мові;
- визначити лінгвопрагматичну структуру заперечних МА;
- проаналізувати комунікативні умови реалізації МА заперечення;
- систематизувати експліцитні та імпліцитні засоби вираження заперечних МА.

Об'єкт дослідження – заперечні МА в сучасній німецькій мові.

Предмет дослідження – лінгвопрагматичні та лінгвокогнітивні характеристики МА заперечення.

Матеріалом дослідження слугують 3100 текстових фрагментів з мовленнєвими актами заперечення, дібрані методом суцільної вибірки з творів сучасної німецькомовної художньої літератури ХХ – поч. ХХІ ст. загальним обсягом 10 000 сторінок.

Методи дослідження. Пропоновану роботу виконано у *комунікативно-функціональній парадигмі*, яка визначає вибір методів дослідження у двох напрямках: когнітивної лінгвістики, де використано *антропоцентричний підхід*, та комунікативної лінгвістики з *лінгвопрагматичним підходом* і уможливорює вивчення заперечення як МА.

За допомогою *дескриптивно-емпіричного* методу охарактеризовано формальні особливості заперечення. За допомогою *структурного* методу вивчено внутрішню організацію заперечних МА. Шляхом застосування *порівняльного аналізу* встановлено спільні та відмінні риси заперечних МА. *Прагмасемантичний* аналіз із залученням методу *інтерпретаційного* аналізу застосовано для встановлення комунікативних стратегій і тактик заперечних МА. Ментальну репрезентацію заперечних МА досліджено шляхом *фреймового моделювання*. Для опису фреймових моделей заперечних МА використано метод *формалізації*. Метод *ідеалізації* застосовано для створення ідеалізованих сценаріїв комунікативних ситуацій заперечення та аналізу умов успішності заперечних МА. Застосування *інтент-аналізу* дало змогу виявити первинну ілокуцію заперечних МА. Спів-

відношення тактик і типів реалізації мовленнєвих засобів заперечення розкрито за допомогою *кількісного* підрахунку.

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні комплексної парадигми дослідження заперечення в німецькій мові, яка поєднує його лінгвопрагматичний аналіз та фреймове моделювання. Вперше виявлено передумови, обґрунтовано комунікативні стратегії та встановлено тактики й умови успішної реалізації МА заперечення залежно від його експліцитного чи імпліцитного вираження, а також кореляцію комунікативної мети та засобів вираження заперечення.

Теоретичне значення дисертації полягає у розробці фреймових моделей заперечних МА, що є внеском у когнітивну лінгвістику. Здійснена в роботі лінгвопрагматична типологія МА заперечення та встановлені комунікативні стратегії і тактики заперечних МА збагачують та вдосконалюють теоретичні засади лінгвістичної прагматики.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її результатів у викладанні теоретичних курсів з комунікативної та когнітивної лінгвістики, лінгвопрагматики, в дослідженні інших МА, у проведенні практичних занять з німецької мови, в написанні курсових та магістерських робіт, в укладанні навчально-методичних посібників.

Основні положення, що винесено на захист:

1) принциповим для розуміння і тлумачення заперечення в німецькій мові є розмежування трьох його складових: формального вираження, змістового наповнення та особливостей використання в процесі комунікації. З погляду формального вираження заперечення – це набір різнорівневих засобів реалізації; з погляду семантики – логічний оператор, що змінює зміст висловлення на протилежний, а з погляду прагматики – мовленнєва дія;

2) залежно від ілокутивної мети можна виокремити три головних типи реактивних заперечних МА: *спростування*, яким мовець ставить під сумнів істинність ініціативного МА з ілокутивною метою ствердити певний стан речей зі спростуванням іншого; *відмови*, якою мовець відкидає ініціативний МА слухача з ілокутивною метою зобов'язати мовця не робити чогось, та *заборони*, якою мовець блокує ініціативний МА слухача з ілокутивною метою спонукати слухача не робити чогось;

3) за типом висловлення заперечні МА представлені асертивами, комісивами, директивами, експресивами чи їх визначеними секвенціями, які різняться ілокутивним потенціалом, структурою, внутрішнім оцінним знаком та типом інтерактивності;

4) заперечні інтенції реалізуються за допомогою комунікативної стратегії – головної лінії мовленнєвої поведінки в межах конкретної

комунікативної події, яку визначають загальна мета комунікації, ситуативний контекст і уявлення про адресата;

5) інформативна комунікативна стратегія заперечення здійснюється асертивним типом висловлення і комунікативними тактиками повідомлення; інформативно-впливова – комісивним типом висловлення і комунікативними тактиками волевиявлення; регулювально-спонукальна – директивним типом висловлення і комунікативними тактиками спонукання до припинення дії; емоційно-впливова – експресивним типом висловлення і комунікативними тактиками повідомлення / волевиявлення / спонукання до припинення дії з поясненням емоційно-психологічних мотивацій;

6) когнітивну репрезентацію заперечних МА можна розкрити у вигляді відповідних фреймових моделей – акціональних фреймів спростування, відмови, заборони, протилежних до стверджувальних фреймів когнітивних утворень, що містять знання про певні типи для заперечення ситуації;

7) умовою досягнення ілюктивної мети заперечних МА є ефективне поєднання комунікативних стратегій і тактик з відповідними прямими або непрямими експліцитними чи імпліцитними засобами вираження заперечення.

Публікації. Дисертаційна робота містить результати наукових досліджень, які викладено у *дев'яти* статтях: у *семи* статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України, в *одній* статті в закордонному фаховому виданні, а також тезах доповідей *семи* наукових конференцій.

У співавторстві з А. Паславською опубліковано статтю, в якій встановлено і проаналізовано заперечні МА.

Апробація роботи. Результати дослідження висвітлено у доповідях на *семи* міжнародних науково-практичних конференціях: XII конференції Асоціації українських германістів “Berufsbild eines Lehrenden und Spezifika des Lehr- und Lernprozesses an Bildungseinrichtungen der Ukraine im Kontext des europäischen Referenzrahmens und Bologna-Prozesses” (Львів, 11 – 12 листопада 2005); XIII конференції Асоціації українських германістів “Deutsch als erste und zweite Fremdsprache im schulischen und universitären Fremdsprachenunterricht in der Ukraine” (Львів, 24 – 25 листопада 2006); XVII конференції Асоціації українських германістів “Deutsch lehren und lernen in der interkulturellen Welt” (Львів, 22 – 23 жовтня 2010); XX конференції Асоціації українських германістів “Begegnungen zwischen der Ukraine und den deutschsprachigen Ländern in Literatur, Sprache und Kultur” (Львів, 27 – 28 вересня 2013); XXI конференції Асоціації українських германістів “Ukrainische Nachwuchsgermanistik zwischen Tradition und Innovation” (Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014); звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 26 – 27 лю-

того 2015); II міжнародній науково-практичній конференції молодих учених “Гуманітарний та інноваційний ракурс професійної майстерності” (Одеса, 27 жовтня 2016); на всеукраїнському науково-методичному семінарі “Теорія і практика міжкультурної комунікації” (Львів, 2005); на українсько-німецькому семінарі для молодих учених “Nachwuchsgermanistik im In- und Ausland: aktuelle Probleme der deutschen Sprache und Literatur aus der Sicht der Junggermanisten” (Івано-Франкове, 2012).

Дисертацію обговорено на розширених засіданнях кафедри німецької філології та кафедри міжкультурної комунікації Львівського національного університету імені Івана Франка у 2003–2006 та 2013–2016 рр.

Обсяг і структура роботи. Дослідження складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу. Повний обсяг дисертації – 213 сторінок, основний зміст викладено на 180 сторінках.

Список використаної літератури складається з 265 джерел, з них 215 – найменування праць українських і зарубіжних авторів та 45 – джерела ілюстративного матеріалу, а також комп’ютеризована база даних текстових фрагментів із запереченням, укладена в співпраці з викладачами університету м. Тюбінген (Німеччина) у 2003–2008 рр.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об’єкт, предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, схарактеризовано фактичний матеріал роботи, сформульовано положення, винесені на захист, указано форми апробації, об’єм та структуру роботи.

У **першому розділі “Теоретико-методологічні засади дослідження категорії заперечення”** окреслено теоретичне підґрунтя і методи дослідження заперечення в німецькій мові. Тлумачення мовного заперечення ґрунтується на його формально-логічному розумінні як оператора, що змінює зміст висловлення на протилежний. Однак традиційні підходи до визначення заперечення як морфологічної, синтаксичної чи семантичної категорії не розкривають його комплексного характеру, який зумовлює специфічну морфологічну репрезентацію, семантику та синтактику цієї мовної категорії і потребує розгляду заперечення і в лінгвопрагматичному аспекті, де воно виступає мовленнєвою дією, репрезентованою МА спростування, відмови чи заборони. Аналіз лінгвокогнітивних особливостей заперечення за допомогою фреймового моделювання дає змогу з’ясувати його суть та спрогнозувати подальшу комунікативну поведінку окремих видів заперечення.

Для встановлення лінгвопрагматичних особливостей заперечення важливо розмежувати на матеріалі німецької мови три головні аспекти мов-

ного заперечення: його форму, семантику і власне прагматику. Безпосереднім об'єктом дослідження є полемічне заперечення (Negierung) – мовленнєва дія, яку мовець виконує для спростування, відмови чи заборони мовленнєвої дії слухача, та МА його реалізації.

Полемічне заперечення як лінгвопрагматична категорія (= заперечування) передбачає обов'язкову наявність співрозмовника і полягає у висловленні протилежних поглядів мовця і слухача.

До полемічного заперечення зараховуємо *спростування, відмову і заборону*, дослідження яких ґрунтуються на теорії мовленнєвих актів Й. Л. Остіна і Й. Р. Серля, що вважають мовленнєві акти основними і мінімальними одиницями, які застосовують у процесі комунікації. Дисертація використовує подальші теоретичні напрацювання теорії МА, у рамках якої основною одиницею спілкування вважають не монолог, а розмову, мінімальною одиницею комунікації – не сам МА, а секвенцію МА. Секвенції МА формують мовленнєві ходи (МХ), що охоплюють МА від початку розмови до зміни мовця. Секвенції МА поділяють на ініціативні та реактивні, вони відбуваються за певних умов інтеракції (Д. Вундерліх, В. Гайнеманн, М. Зеннекамп, Т. Конен, В. Франке).

Для лінгвокогнітивного моделювання заперечних МА застосовано теоретичні напрацювання когнітивної лінгвістики, яка розглядає мову як засіб отримання, зберігання, опрацювання та використання знань, що спрямований на дослідження способів концептуалізації та категоризації досвіду (Д. Ліхачов, Н. Болдирев, І. Стернін, Г. Бикова та ін.). Предметно-образну сторону МА заперечення репрезентовано у вигляді фреймів – відкритих структур, схем репрезентації, когнітивних утворень, які містять знання про типові ситуації (Ч. Філлмор, М. Мінський Р. Лангакер, С. Жаботинська).

У другому розділі “Лінгвокогнітивне та лінгвопрагматичне моделювання заперечення” за допомогою лінгвокогнітивного аналізу розроблено акціональні фрейми заперечних МА спростування, відмови і заборони. На основі лінгвопрагматичного аналізу запропоновано моделі МА спростування, відмови і заборони з відповідним ілокутивним потенціалом, структурою, типом інтерактивності і внутрішнім оцінним знаком; умови успішності їх реалізації та параметри відмінностей. Визначено способи реалізації комунікативної інтенції мовця: стратегію і тактику заперечних МА.

Упорядкування смислів мовних одиниць відбувається на підставі схемних мереж, утворених пропозиціями базових фреймів. Опіраючись на класифікацію С. Жаботинської, у дисертації здійснено фреймове моделювання заперечних МА.

Фрейми заперечених МА трактуємо як ситуативні структури, що презентують знання немовного характеру, які засвоюються з досвіду і передбачають подання МА заперечення як послідовності ініціативного МА

слухача та реактивного МА мовця; це акціональні фрейми, які виділяються на основі пропозиції і містять постійні вершинні вузли та перемінні слоти.

Визначення вершинних вузлів здійснено на основі компонентів ситуації заперечення: мовець – мета – дія – результат – слухач. У результаті проведеного дослідження виокремлено 3 субфрейми МА заперечення: спростування, відмови та заборони.

Субфрейм спростування

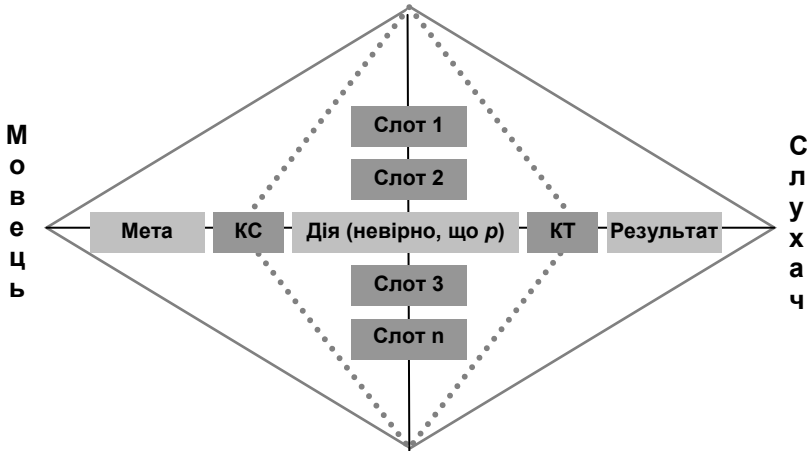

Схема 1. Субфрейм спростування

Субфрейм відмови

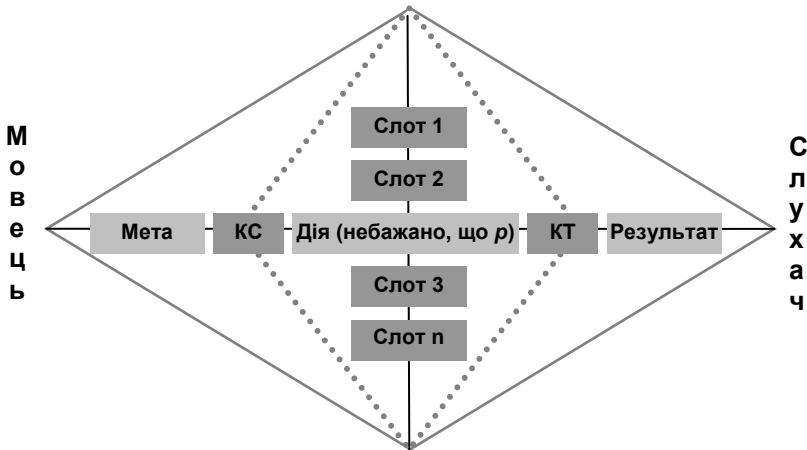
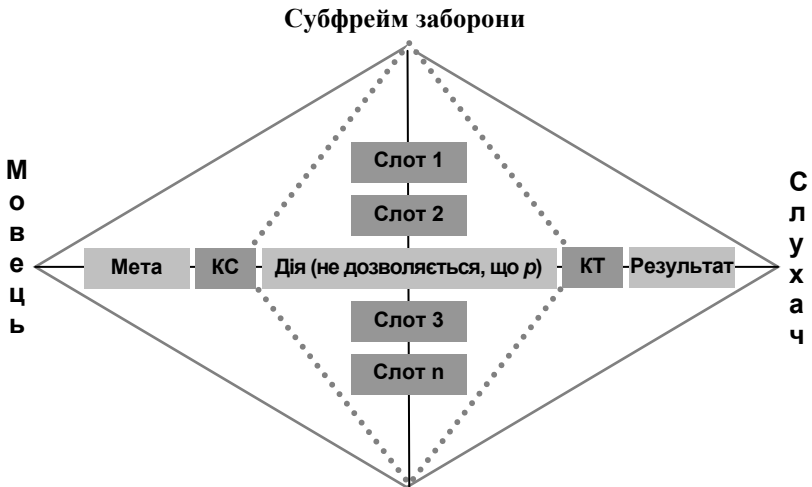

Схема 2. Субфрейм відмови

Субфрейм спростування (схема 1) структурується вершинними вузлами: мовець – з метою спростування – виконує дію *невірно, що p* – з можливим результатом змусити слухача повірити мовцю.

Субфрейм відмови (схема 2) виявляє таку структуру: мовець з метою відмови – виконує дію *небажано, що p* – з можливим результатом дотримання певної лінії поведінки мовцем.

Субфрейм заборони (схема 3) має таку структуру: мовець з метою заборони – виконує дію *не дозволяється, що p* – з можливим результатом дотримання певної лінії поведінки слухачем.

З погляду лінгвопрагматики **спростування** визначаємо як реактивний МА заперечення, яким мовець ставить під сумнів істинність ініціативного МА слухача, з ілокутивною метою ствердити певний стан речей через спростування іншого та можливою експлікацією змісту МА за допомогою дефініції "*невірно, що p*": *Es war Hirschmann, Herr Leutnant. – Es war nicht Hirschmann* (E. M. Remarque).

Відмова – це реактивний МА заперечення, яким мовець відкидає ініціативний МА слухача, з ілокутивною метою зобов'язати мовця не робити чогось та можливою експлікацією змісту МА за допомогою дефініції "*небажано, що p*": *Kommen Sie 'raus. – Ich bin nicht angezogen* (E. M. Remarque).

Заборона – це реактивний МА заперечення, яким мовець блокує ініціативний МА слухача, з ілокутивною метою спонукати слухача не робити чогось та можливою експлікацією змісту МА за допомогою дефініції "*не дозволяється, що p*": *Aber ... – Unterbrechen Sie mich nicht* (M. Ende)!

Матеріал дослідження засвідчив, що МА спростування здійснюються асертивними та експресивними висловленнями. Встановлено, що

відмову реалізують комісивні, асертивні, директивні та експресивні типи висловлень. Виявлено, що заборона виражається директивними, асертивними та експресивними висловленнями.

МА здійснюються через комунікативні стратегії (далі КС) – головну лінію мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, яку визначають загальна мета комунікації, ситуативний контекст і уявлення про адресата. На матеріалі вибірки встановлено наступні КС заперечення: інформативну, інформативно-впливову, регулювально-спонукальну та емоційно-впливову.

Спосіб мовленнєвого впливу та шлях реалізації КС втілюється у комунікативній тактиці (далі КТ) – визначеній лінії поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії.

У дослідженні встановлено зв'язок між КС, КТ заперечних МА і типами висловлень:

Табл. 1

***Взаємозв'язок між типами висловлень,
комунікативними стратегіями й тактиками заперечення***

Тип висловлення	КС заперечення	КТ заперечення
Асертивний	Інформативна	Повідомлення без пояснень
		Повідомлення протилежної інформації
		Повідомлення негативної інформації
		Повідомлення з поясненнями неможливості інформації чи дії
Експресивний	Емоційно-впливова	Повідомлення з поясненнями емоційно-психологічних мотивацій
		Волевиявлення з поясненнями емоційно-психологічних мотивацій
		Спонування до припинення дії з поясненнями емоційно-психологічних мотивацій
Комісивний	Інформативно-впливова	Волевиявлення без пояснень
		Волевиявлення з поясненнями небажання виконання зобов'язань
		Волевиявлення з поясненнями неможливості виконання зобов'язань
Директивний	Регулювально-спонукальна	Спонування до припинення дії без пояснень
		Спонування до припинення дії з поясненням через погрозу/застереження
		Спонування до припинення дії з поясненням через прохання/рекомендацію

Сучасні теорії розрізняють МА за структурою, ілокутивним потенціалом, типом інтерактивності та за внутрішнім оцінним знаком.

За ілокутивним потенціалом заперечні МА можуть бути **прості**, що містять однакову ілокуцію: *Das tut das Leben mit Vorliebe. Das musst du als Richter doch wissen. – Nein, nein, in der Tiefe ist alles logisch. Was nicht so erscheint, hat man noch nicht verstanden* (D. Wellershoff), а також **гібридні**, які поєднують ілокуції різних МА, наприклад: комісива (К), директива (Д) і асертива (А): *Hör zu, Gabrielle. Mir ist da etwas Dummes passiert. – Ich will es nicht wissen* (К). *Fang jetzt ja nicht an zu beichten!* (Д) *Ich interessier' mich einfach nicht dafür* (А) (D. Schwanitz).

За структурою розмежуємо прості і складні заперечні МА. **Простий заперечний МА** – це мінімальна заперечна предикативна одиниця. **Складний заперечний МА** – це МА, який містить декілька мінімальних заперечних предикативних одиниць, поєднаних між собою спільною комунікативною інтенцією мовця.

Прості МА поєднуються між собою специфічним способом. Якщо один МА – головний (г), бо містить безпосередню негативну реакцію мовця на пропозитивний зміст ініціативного акту, а інший МА – підпорядкований (п), бо вживається для обґрунтування негативної реакції, то такий тип зв'язку вважаємо **комплексним**: *Ich bitte Sie, mir den Fall noch einmal zu übergeben, Kommandant. – Darauf kann ich nicht eingehen, unter keinen Umständen* (г). *Sie sind nicht mehr bei uns, Herr Doktor Mattäi* (п) (F. Dürrenmatt). Головний МА дає безпосередню відповідь на ініціативне прохання слухача, а залежний МА доповнює і пояснює попередній.

При поєднанні рівноцінних МА, говорять про **комполітні** МА: *Ich möchte sogar sagen, dass es sich um einen alten Amerikaner handelt, und der Riese ist lebendig gezeichnet. – Riesen gibt es doch nicht. Erzählen Sie mir keine Märchen* (F. Dürrenmatt). Кожен реактивний МА мовця може бути окремим, достатнім, функціонувати як відповідь на ініціативний МА слухача.

Іншим різновидом є **складені** МА, що поєднують метакомунікативи і прості МА: *Mein Gott, waren Sie in der Badewanne, dass Sie so lange nicht abgenommen haben. – Hallo, Frau Wagner* (М), *ich hab jetzt keine Zeit* (А). *Ich bin auf dem Sprung ins Theater* (А) (D. Schwanitz).

За **типом інтерактивності** розрізняємо **однобічні** та **багатобічні** МА. Досліджуємо МА заперечення, які завжди є реакцією мовця на ініціативний МА слухача, тобто заперечні багатобічні МА, які передбачають участь двох або більше партнерів у комунікації.

За внутрішнім оцінним знаком заперечні МА **марковані**: позитивні, негативні, якщо спрямовані на користь слухача і мовця, та **нейтральні**, якщо не мають стосунку до слухача чи мовця. Спростування належить до оцінно-нейтральних МА, відмова і заборона – до маркованих негативних МА (з вектором спрямування до мовця).

Встановлено, що більшість МА спростування є простими МА за кількістю ілокутивних сил і здійснюються асертивними, рідко – експресивними типами висловлень, а також складними за структурою МА: *Träumst du noch manchmal davon? – Nein* (А), (г), *schon lange nicht mehr* (А), (г), *Ich versuche manchmal daran zu denken* (А), (г), *Das ist aber nicht dasselbe* (А), (п) (D. Wellershoff). МА спростування реалізуються асертивними типами висловлень через інформативну КС такими КТ: повідомлення без пояснень, повідомлення протилежної інформації, повідомлення негативної інформації, повідомлення з поясненням неможливості інформації чи дії і складають 97% від всієї кількості МА спростування.

Більшість МА відмови становлять гібридні за ілокутивним потенціалом і складні за структурою МА, до складу яких входять комісивні, рідше директивні, асертивні та експресивні типи висловлень: *Gehen wir jetzt essen? – Nein* (К), (г), *du gehörs ins Bett* (Д), (г), *Das weißt du ja wohl selbst* (Е), (п), *Also sei vernünftig und leg dich hin* (Д), (п) (D. Wellershoff). Комісивні висловлення складають 60% від загальної кількості таких МА. Комісиви здійснюють інформативно-впливову КС наступними КТ: волевиявлення без пояснень, волевиявлення з поясненням небажання виконати зобов'язання, волевиявлення з поясненням неможливості виконати зобов'язання.

Серед МА заборони переважають гібридні за кількістю ілокутивних сил, а також складні за структурою МА. Вони виражені за допомогою директивних, рідше – асертивних та експресивних типів висловлень: *Ich muss es ihr selber sagen. – Geh weg* (Д), *geh weg von uns* (Д), *– lass uns in Ruhe* (Д) (D. Schwanitz). Також: *Ist das deiner, dieser Arsch da? – Mach, dass du wegstommst* (Д), (г), *sonst geb' ich dir den Rest* (А), (п) (D. Dath). Директивні МА заборони використовують регульовально-спонукальну КС, яку реалізують за допомогою наступних КТ: спонування до припинення дії без пояснень, спонування до припинення дії через погрозу/застереження, спонування до припинення дії через прохання/рекомендацію, що складає 88% всіх МА заборони.

У третьому розділі “Типи і засоби реалізації заперечення” проаналізовано експліцитне та імпліцитне вираження заперечних МА. Встановлено лексико-морфологічні, синтаксичні та лексико-семантичні засоби реалізації перформативів, прямих і непрямих експліцитних, прямих і непрямих імпліцитних, невербальних заперечних МА, а також їхню кореляцію з ілокутивним потенціалом МА спростування, відмови та заборони.

Експліцитне вираження спростування, відмови та заборони здійснюється за допомогою перформативів, а також прямих та непрямих експліцитних МА заперечення.

Серед заперечених МА перформативи виявлено у забороні, яка найчастіше реалізується за допомогою “дісприкметникових” перформативів: *Meine Frau ist hier! Lassen Sie mich 'rein! – Verboten! Der nächste Keller ist auf der anderen Seite* (E. M. Remarque), а також комбінацій інших лексико-морфологічних та синтаксичних засобів: *Ich muss es ihr sagen, sonst erfährt sie es durch die Zeitungen. – Ich lass' es nicht zu, dass du das Mädchen auch noch kaputtmachst. Hörst du – das lasse ich nicht zu* (D. Schwanitz!); *...ihre Energie... – Herr Hackmann, ich entziehe Ihnen das Wort. Bitte gehen Sie an Ihren Platz zurück* (D. Schwanitz)! Перформативи складають 1% усіх типів реалізації заперечних МА.

Прямі експліцитні МА заперечення мають регулярне формальне вираження за допомогою спеціалізованих мовних одиниць.

Найширше представлено пряме експліцитне спростування, яке характеризується варіативністю лексико-морфологічних та синтаксичних засобів: заперечними афіксами (*un-*, *-los* та ін.), заперечними займенниками та прислівниками *nicht*, *nie*, *kein*, *niemand*, заперечним еквівалентом речення *nein*: *So ist es nicht/Das stimmt nicht/Das ist nicht wahr* тощо: *Weiß die Heller, was vorgefallen ist? – Sie ist ahnungslos* (F. Dürrenmatt); *Gut, habt ihr sie fest? – Nein, sie war plötzlich wie vom Erdboden verschluckt.* (M. Ende). Пряма експліцитна відмова реалізується лексико-морфологічними засобами *Unsinn*, *ausgeschlossen*; синтаксичними – *nein*, *kein-*, *keineswegs*, *nicht(s)* з *wollen/können/brauchen*: *Bleib zum Essen. Das Restaurant hier ist außerordentlich gut. – Ausgeschlossen. Auch noch Geld rauswerfen für...* (E. M. Remarque); *Ich hätte gern, dass Sie zum Kongress nächstes Jahr mitkommen. [...] – Aber nein, ich kann das nicht!* (D. Kehlmann). Найуживанішими серед експліцитного заперечення є засоби прямої експліцитної заборони *nein*, *kein*, *nicht*. Заперечна частка *nicht* схильна до вживання в контекстах із дієсловами, що означають процес мовлення: *nicht sagen/reden/erzählen/spotten*, з якими вона забороняє сам акт висловлення пропозиційного змісту, а також з дієсловами *machen/tun*: *Mach das nicht!/Tu das nicht!* Емоційно-психологічне навантаження на слухача здійснюють дієслова *dürfen/sollen* з *nicht*, як і дієслова з негативною стилістикою: *Spotte nicht/Quatsche nicht* чи інші частини мови: *ihr Idis; blödsinnige Kommentare* та ін. Прямі експліцитні засоби реалізації заперечних МА становлять 58% від усіх засобів реалізації заперечних МА.

Непрямі експліцитні заперечні МА оформлені лексико-морфологічними і синтаксичними засобами. Такі МА вживані у випадках, коли пряме експліцитне висловлення думки, волі, бажання виявляється небажаним і неефективним, а завдань спілкування легше досягти, якщо вдається до непрямого МА, що зміщує прагматичне навантаження висловлення у невираження імплікації. У щоденному спілкуванні є випадки, коли при здійсненні

певного МА мовець реалізує не тільки ту ілокуцію, яку містить цей МА, а іншу, первинну ілокуцію: *Komm, Ernst! Sei kein Frosch!* – *Ich habe keine Zeit* (E. M. Remarque). Непрямі експліцитні заперечні МА вживають часто з міркувань ввічливості, щоб пом'якшити силу дії ілокутивної мети.

Непряме експліцитне спростування послуговується словосполученням *keine Spur*, підрядними реченнями нереальної умови з часткою *nicht*: *Hat das Kind sich verletzt?* – *Nein, nein, keine Spur, es hat sich nur erschreckt* (M. Ende); *Sind Sie von der Polizei?* – *Wenn ich von der Polizei wäre, würde ich nicht mehr hier warten* (E. M. Remarque). Непряма експліцитна заборона використовує підрядні речення реальної умови з *nicht/kein*, модальні дієслова *brauchen* з *nicht/kein*: *Herr Professor, wir wollen mit Ihnen diskutieren.* – *Wenn die Störer nicht sofort verschwinden, zeige ich sie an. Ich habe hier das Hausrecht* (U. Timm). Непрямі експліцитні типи реалізації заперечних МА складають 15% заперечних МА.

Імпліцитне вираження спростування, відмови та заборони відбувається за допомогою прямих та непрямих імпліцитних МА і невербальних засобів заперечення.

Пряме імпліцитне заперечення реалізується приховано, неспеціалізованими мовними засобами, та містить мовні індикатори, які є маркерами негативної ілокуції: *Sie weiß, dass sie Krebs hat und unheilbar ist.* – *Du lügst, du Aas! Sie hat ein Frauenleiden, kein Krebs* (E. M. Remarque)!

Пряме імпліцитне спростування використовує лексеми *Quatsch, Blödsinn, Idioterei, doch, im Gegenteil: Er wird hierher kommen.* – *Quatsch, Blödsinn, Idioterei* (F. Dürrenmatt)! Пряму імпліцитну заборону реалізують дієслова із вбудованою негативною ілокуцією (*unter*)*lassen, aufhören, genügen, reichen: Wir tun niemandem was, und der will uns der Tag verderben! Müssen wir uns das gefallen lassen?* – *Genug. Das reicht* (D. Dath); *Wie war das mit dem ersten Mord, Jörg? Hast du an ihm ...* – *Hör auf, Ulrich, hör bitte auf* (B. Schlink)! Прямі імпліцитні типи реалізації заперечних МА складають 12% від усіх заперечних МА.

Непряме імпліцитне заперечення не містить експліцитних мовних засобів, воно відбувається за допомогою інших одиниць і свідчить про небажання мовця з певних причин розкрити свої інтенції. Такі МА втілюються у мовних формах, ілокуція яких не є складовою їхньої семантики, а виводиться логіко-інференційним шляхом із буквального значення форми з урахуванням ситуації та за допомогою інтонації, наголосу, порядку слів, контексту, пропозиційного змісту: *Trink auch mal ein Glas.* – *Morgen. Jetzt werde ich zunächst mal was essen* (E. M. Remarque).

Непряме імпліцитне спростування пов'язане з запереченням антонімічного протичлена. Тут часто вживаними є риторичні запитання: *Mei, mei, mei, Bernie – hören wir da Töne von Sarkasmus heraus?* – *Ich und Sarkasmus?*

Ich weiß gar nicht, was das ist (D. Schwanitz). *Scheint eine trübe Geschichte zu sein. – Es ist ein großartiges Buch. Ich war ganz erschlagen davon* (D. Wellershoff). Непряма імпліцитна відмова послуговується (як і спростування) запереченням антонімічних протичленів; інші засоби стають зрозумілими лише з контексту: *Ich mache noch welchen (Kaffee). – Lieber Tee* (D. Wellershoff). *Jetzt ist doch alles klar. Lass uns die Koffer packen und verschwinden. – Du bist eine Phantastin* (D. Wellershoff). Засоби непрямої імпліцитної заборони – це наказові речення, інфінітивні конструкції, риторичні запитання: *Wir holen jetzt eine Bahre. – Hierbleiben* (E. M. Remarque). *Ich muss noch mal nachdenken. – Nachdenken? Was ist mit deiner Verantwortung gegenüber denen, die an dich glauben und auf dich warten? Hast du sie schon wieder vergessen* (B. Schlink)? Непрямі імпліцитні типи реалізації заперечних МА становлять 10% від заперечних МА.

Невербальне заперечення реалізується такими засобами: кінетичні – жести, міміка, погляди; такесичні – дотики; проксемічні – просторова орієнтація, дистанція спілкування.

У більшості випадків невербальне спростування – це кінетичні засоби, серед яких найуживанішим є хитання головою: *“Sind wir etwa schon da?” fragt sie ihren Nachbarn. – Er schüttelt den Kopf.* (D. Kehlmann). Серед невербальної відмови виявлено кінетичні (хитання головою) та проксемічні засоби (підняття рук): *... zweimal gewarnt worden. Ich weiß. Von wem eigentlich? – Aber David schüttelte den Kopf und antwortete nicht; und Marcel zuckte beleidigt die Achseln* (D. Kehlmann). Заборону засвідчують проксемічні засоби (наприклад, завадити пройти) чи такесичні (заборонити, застосували силу). Невербальні засоби реалізації виявлено у 4% заперечних МА.

Співвідношення типів реалізації заперечених МА спростування, відмови, заборони відображено у табл. 2.

Табл. 2

Співвідношення типів реалізації заперечених МА

Типи реалізації	Спростування 100%	Відмова 100%	Заборона 100%
Перформативи	0%	0%	9%
Прямі експліцитні	70%	28%	33%
Непрямі експліцитні	6%	50%	16,5%
Прямі імпліцитні	13%	0%	25%
Непрямі імпліцитні	8%	17%	8%
Імпліцитні невербальні	3%	5%	8,5%

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Пропоноване дослідження є комплексним аналізом лінгвокогнітивних та комунікативно-прагматичних параметрів категорії заперечення в сучасній німецькій мові. Об'єкт дослідження – полемічне заперечення, яке передбачає обов'язкову наявність співрозмовника і полягає у висловленні протилежних поглядів мовця і слухача.

Полемічне заперечення представлено (залежно від ілокутивної мети) МА спростування, відмови і заборони, які трактуємо як реактивні МА в секвенції ініціативного та реактивного МА. За допомогою цих МА мовець ставить під сумнів, відкидає чи блокує ініціативний МА слухача.

Спростування визначено як реактивний МА заперечення, яким мовець ставить під сумнів істинність ініціативного МА слухача з ілокутивною метою ствердити певний стан речей і спростувати інший. Мовець пропонує можливу експлікацію змісту МА за допомогою дефініції "*невірно, що р*".

Відмова – це реактивний МА заперечення, яким мовець відкидає ініціативний МА слухача з ілокутивною метою зобов'язати мовця не робити чогось. Мовець пропонує можливу експлікацію змісту МА за допомогою дефініції "*небажано, що р*".

Заборона – це реактивний МА заперечення, яким мовець блокує ініціативний МА слухача з ілокутивною метою спонукати його не робити чогось. Мовець пропонує можливу експлікацію змісту МА за допомогою дефініції "*не дозволяється, що р*".

МА спростування реалізуються переважно асертивними (97%) та експресивними (3%) висловленнями; МА відмови здійснюються переважно комісивними (60%), рідше асертивними (18%), директивними (17%) та іноді експресивними (5%) висловленнями; МА заборони реалізуються здебільшого директивними (88%), рідко експресивними (6%) і асертивними (6%) висловленнями.

Встановлено, що більшість заперечних МА спростування (55%), відмови (80%) та заборони (54%) є складними за структурою. За ілокутивним потенціалом більшість заперечних МА спростування (93%) складають прості МА, відмови (70%) та заборони (65%) – гібридні МА. За типом інтерактивності заперечні МА визначено як багатобічні. За внутрішнім оцінним знаком спростування належить до оцінно-нейтральних МА, відмова і заборона – до маркованих негативних МА (з вектором спрямування в бік мовця).

Заперечні МА змодельовано у когнітивні структури – акціональні фрейми спростування, відмови, заборони, які розрізняємо на основі компонентів ситуації заперечення: мети, дії та результату, що дає змогу простежити перехід лінійної мовної структури в об'ємну ментальну одиницю.

Визначення вершинних вузлів здійснено на основі компонентів ситуації заперечення: мовець – мета – дія – результат – слухач. Субфрейм

спростування структурований вершинними вузлами: мовець – з метою спростування – виконує дію *невірно*, що *p* – із можливим результатом змусити слухача повірити мовцю.

Субфрейм відмови виявляє структуру: мовець – з метою відмови – виконує дію *небажано*, що *p* – із можливим результатом дотримання мовцем певної лінії поведінки.

Субфрейм заборони має такий вигляд: мовець – з метою заборони виконує дію *не дозволяється*, що *p* – із можливим результатом дотримання слухачем певної лінії поведінки.

Лінгвопрагматичні моделі спростування, відмови та заборони охоплюють передумови здійснення МА, його реалізацію мовцем за допомогою відповідних комунікативних стратегій і тактик, а також перлокутивний ефект здійснення заперечних МА.

Виявлено, що досягнення ілокутивної мети забезпечується не тільки відповідними лінгвопрагматичними моделями МА спростування, відмови та заборони, але й відповідними прямими або непрямими експліцитними чи імпліцитними засобами вираження заперечення.

Заперечні МА у сучасній німецькій мові реалізуються перформативами, прямими і непрямими експліцитними, прямими і непрямими імпліцитними вербальними та невербальними засобами. Експліцитне заперечення виражають лексико-морфологічні та синтаксичні засоби. Пряме імпліцитне заперечення містить мовні індикатори негативної сили. Непряме імпліцитне заперечення має прихований смисл і розглядається як заперечне за конкретних умов.

Найпродуктивніший засіб реалізації МА спростування – пряме експліцитне заперечення (70%), яке безпосередньо корелює з ілокутивною метою цього МА та семантикою заперечення.

У більшості МА відмови вживають непряме (експліцитне (50%) та імпліцитне (17%)) заперечення, що зумовлено ілокутивними особливостями відмови, скерованої на збереження стосунків між мовцем та слухачем.

МА заборони властивий високий рівень категоричності та відповідна висока частотність використання прямого експліцитного (33%), прямого імпліцитного (25%) заперечення та заперечних перформативів (9%).

Серед невербальних засобів реалізації спростування мовець найчастіше використовує кінетичні засоби (жести, міміка, погляди, рухи тіла). Для відмови характерні також проксемічні засоби (розташування учасників спілкування в просторі). Заборона виявляє специфічні проксемічні та такесичні засоби.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в можливості застосування розробленої методики для лінгвокогнітивного та комунікативно-прагматичного аналізу інших МА.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Паславська А. Й., Крайник О. В. Категорія заперечення: прагматичний аспект / А. Й. Паславська, О. В. Крайник // Актуальні проблеми металінгвістики : наук. зб. – Черкаси, 2001. – Ч. 2. – С. 143–147.
2. Крайник О. Прагматична функція заперечення / В. Крайник // Вісник Львів. ун-ту. Сер. інозем. мови. – Львів, 2005. – Вип. 12. – С. 130–133.
3. Крайник О. В. Заперечення як комунікативний акт: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі романів Е. М. Ремарка) / О. В. Крайник // Мова і культура (наук. журн.). – Київ : Видавн. дім Дмитра Бурого, 2005. – Вип. 8. – Т. V (1). – С. 136–142.
4. Краунык О. Der Sprechakt des Widersprechens und seine typologischen Merkmale / О. Краунык // Ukrainisch-bayerische Germanistentagung an der Nationalen Universität Lwiw: Dokumentation der 4. Ukrainisch-bayerischen Germanistentagung (Lviv, 23–24 Mai, 2005). – Львів : ПАІС, 2006. – S. 127–131.
5. Крайник О. Відхилення, відмова та заборона як заперечні мовленнєві акти / Ольга Крайник // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 96 (1). – С. 448–452.
6. Крайник О. В. Засоби вираження заборони як заперечної мовленнєвої дії (на матеріалі німецької мови) / О. В. Крайник // Іноземна філологія : укр. наук. зб. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – № 125. – С. 50–54.
7. Крайник О. Фреймова модель мовленнєвих актів заперечення / Ольга Крайник // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки. – Луцьк, 2015. – № 4 (305). – С. 54–59.
8. Крайник О. В. Стратегії і тактики відхилення як заперечного мовленнєвого акту в німецькому художньому тексті / О. В. Крайник // Іноземна філологія : укр. наук. зб. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – № 128. – С. 9–13.
9. Краунык О. Die negierenden Sprechhandlungen / О. Краунык // Science and Education a New Dimension: Philology. – Budapest, 2016. – № 99. – S. 19–22.

АНОТАЦІЯ

Крайник О. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри заперечення в сучасній німецькій мові. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04. – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти України, Львів, 2016.

Дисертацію присвячено дослідженню заперечення в сучасній німецькій мові, його лінгвокогнітивних та комунікативно-прагматичних параметрів.

У роботі запропоновано новий підхід до аналізу заперечення в сучасній німецькій мові, який поєднує його лінгвопрагматичне вивчення та фреймове моделювання; визначено МА реалізації заперечення – спростування, відмову, заборону, встановлено їхні спільні та диференційні ознаки; виокремлено типи висловлень, якими здійснюють заперечні МА; проаналізовано заперечні МА за структурою, ілокутивним потенціалом, типом інтерактивності, внутрішнім оцінним знаком; здійснено типологію комунікативних стратегій заперечних МА; виведено комунікативні тактики, якими реалізуються комунікативні стратегії заперечних МА; розроблено лінгвопрагматичну та фреймову моделі заперечних МА; описано умови успішності заперечних МА; вивчено характерні мовні та позамовні засоби реалізації заперечних МА в сучасній німецькій мові.

Ключові слова: заперечення, МА спростування, відмови та заборони, фреймова модель, лінгвопрагматична модель, комунікативні стратегії й тактики заперечення.

АННОТАЦИЯ

Крайнык О. В. Лингвокогнитивные и коммуникативно-прагматические параметры отрицания в современном немецком языке. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04. – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко Министерства образования Украины, Львов, 2016.

Диссертация посвящена исследованию отрицания в современном немецком языке, его лингвокогнитивных и коммуникативно-прагматических параметров. В работе предложен новый подход к анализу отрицания в современном немецком языке, который объединяет его лингвопрагматическое изучение и фреймовое моделирование; определены МА реализации отрицания – опровержение, отказ, запрет, установлены их общие и дифференциальные признаки; выделены типы высказываний, с помощью которых осуществляются отрицательные МА; проанализированы отрицательные МА по структуре, иллокутивному потенциалу, типу интерактивности, внутреннему оценочному знаку; осуществлена типология коммуникативных стратегий отрицательных МА; установлены коммуникативные тактики, с помощью которых реализуются коммуникативные стратегии отрицательных МА; выработана лингвопрагматическая и фреймовая модели отрицательных МА; описаны условия успешности отрицательных МА; изучены

характерные языковые и внеязыковые средства реализации отрицательных МА в современном немецком языке.

Ключевые слова: отрицание, МА опровержения, отказа и запрета, фреймовая модель, лингвопрагматическая модель, коммуникативные стратегии и тактики отрицания.

ABSTRACT

Krainyk O.V. Linguo-cognitive and communicative-pragmatic parameters of negation in Modern German. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree of Philology, Speciality 10.02.04. – Germanic Languages. – Ivan Franko National University of Lviv. Ministry of Education in Ukraine, Lviv, 2016.

The thesis focuses on the study of negation in Modern German, its linguo-cognitive and communicative-pragmatic parameters. It offers a new approach to the analysis of negation in Modern German and comprises its linguo-pragmatic research and frame modelling. Speech Acts (SA) of the realization of negation have been studied and their divergent and convergent features have been determined.

Refutation is considered to be a reactive SA which the speaker resorts to dispute the realness of the initiative SA with the illocutive purpose to assert a certain state of affairs by refuting the other one; refusal is a reactive SA which the speaker uses to repel the initiative SA with the illocutive purpose to oblige the speaker not to do something; prohibition is regarded as a reactive SA that is employed by the speaker to block the initiative SA with the illocutive purpose to urge the listener not to do something.

The types of statements to express negation are outlined, namely: assertive, commissive, directive and expressive. Assertives alleviate the flatness of the negations as they do not comprise any threats, persuasions, requests, in other words, any psychological pressure on the speaker. The flatness of the commissives greatly depends on the form of the expression: direct or indirect, whether the speaker aims at concealing his/her intentions, whether the negation has an explicit, obliging content. Negative directives target at complicating the speaker's actions. Expressive statements demonstrate psychic states, emotions of the addressee, his negative attitude to the message he spreads.

The negative SAs are analyzed from the point of view of their structure: a simple negative SA – a minimal negative predicative unit, complex SA – comprises several minimal negative predicative units which are related by the speaker's communicative intention. A complex connection occurs when one SA is the main because it comprises the negative reaction to the pre-positive content of the initiative act and the other one is subordinate because it is used to substantiate the negative reaction. When equal SAs are combined they are called compositive SA. There exist comprised SA that relate meta-communicative and simple SAs.

Negative SAs are outlined by their illocutive potential: simple that comprise the same illocution and hybrid ones that unite the illocution of different SAs. According to the type of interaction multilateral negative SAs consisting of two or more communicative partners are researched. It is stated that by internal evaluative valor refutation belongs to evaluative-neutral SAs whereas refusal and prohibition – to the marked negative ones.

The typology of communicative strategies (CS) of negative SAs is realized. The informative CS of negative SAs is realized by the assertive type of expression and aims at reporting information that is negative or opposite to the initiative SA. Informative-influential CS of negative SAs is realized by the commissive type of expression and aims at expressing one's negative will. The regulative-urging CS of negative SAs is implemented by the directive type of expression and targets at controlling the listener's behavior, urges the end of the speech action by pressuring the listener. The emotional-influential CS of negative SAs is realized by the expressive type of expression and addresses the speaker's emotional state.

Communicative tactics that are used to realize CS of negative SAs are deduced: message, will, urge. A linguo-pragmatic model of the negative SAs has been suggested. The model is based on the communicative situations of refutation, refusal and prohibition which rest on the negative SA with certain types of expression. CS and the ways of their realization – corresponding CT as well as perlocutive effect as a result of the speaker's influence upon the listener are worked out.

The frame modeling of negation by means of the actional frames that are outlined on the basis of suggestion and comprise constant knots and changeable slots has been elaborated. The determination of the constant knots has been made on the basis of the components of the situation of negation: speaker – purpose – action – result – listener. The research resulted in outlining three sub-frames of the SAs of negation: deviation, refusal, prohibition. The conditions of a successful realization of negative SAs which are based on the speaker's understanding of the subject matter, as well as on the illocution of the initiative SAs of the listener and the speaker's proper reaction have been described.

Typical lingual and non-lingual means of realization of negative SAs in Modern German have been depicted. Explicit expression of rejection, refusal and prohibition is achieved by means of performatives as well as indirect explicit SAs of negation.

Keywords: negation, SAs of refutation, refusal and prohibition, frame modelling, linguo-pragmatic model, communicative strategies and tactics of negation.

Підписано до друку 27.12.2016 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 232. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>